

РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Згідно Концепції «Сім'я та родинне виховання» сім'я є першоосною духовного, економічного та соціального розвитку суспільства [3, с. 15]. Дійсно, сучасна сім'я набула функцій, які тільки в єдності і сукупності забезпечують повноцінність її існування, саморозвитку та широку життєдіяльність як соціального інституту й регульовані біологічними законами та морально-правовими нормами системи відтворення, збереження і зміцнення надбань духовної культури, звичаїв, традицій кожного народу та осягнення вселюдської культури, роду людського.

Деформація функцій сім'ї, яка послідовно здійснювалася в останні десятиліття шляхом соціальних та культурних реформ, призвела до порушення зв'язку між ними. Особливо це позначилося на виховній функції, виявившись у відчуженні батьків та дітей, духовному зубожінні молоді, втраті високих ідеалів української родинної педагогіки, що найповніше визначає ідеал сім'ї та людини, умови, форми й методи його досягнення.

Проблема родинного виховання цікавила таких сучасних науковців-психологів як В. В. Антонова, О. Боднарчука, Е. Ейдміллера, В. Семиденка тощо. Соціальні аспекти родинного виховання досліджували О. Безпалько, Ю. Василькова, І. Трубавіна тощо. Науково-педагогічні засади виховання дитини в сім'ї, родині обґрунтовували В. Бабич, А. Бойко, А. Макаренко, В. Семиченко, С. Спічак, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Ю. Якубова тощо.

Разом з тим сім'я як явище економічне й соціокультурне, зазнає в сучасних умовах значного впливу різних факторів. Причому їх дія часто має взаємовиключаючий характер. Процес формування, становлення і розвитку сучасної сім'ї проходить у складних і суперечливих умовах. Вони характеризуються досить різкою зміною суспільних відносин, перевагою у здійсненні сучасною сім'єю своєї економічної функції.

Описані у роботі науково-теоретичні засади родинного виховання зацікавили нас і з точки зору безпосередньої практики його здійснення відносно до проблеми формування та розвитку особистості молодшого школяра у сім'ї.

У даній статті пропонуємо представити результати проведених емпіричних досліджень із проблеми формування особистості молодшого школяра у сучасній сім'ї.

Сім'я – динамічна мала група людей, котрі проживають разом, зв'язані родинними відносинами (шлюбу, кровної спорідненості, усиновлення, опіки), спільністю формування і задоволення соціально-

економічних та інших потреб, взаємною моральною відповідальністю [1, с. 59]; це група людей, яка складається з чоловіка та жінки, їх дітей (власних чи прийомних) та інших близьких родичів, що живуть разом; соціальний осередок, який найтісніше об'єднує людей шлюбних і кровних зв'язків [2, с. 513].

Виділяють основні класифікаційні ознаками різних типів сімей [1, с. 60]: 1) місце проживання сім'ї; 2) умови сімейного життя; загальний склад; 3) кількість дітей; 4) наявність нерідних дітей; 5) сімейний стаж; тип главенства в сім'ї; 6) національний (етнічний) склад; 7) рівень матеріального достатку; 8) професійна діяльність подружжя; 9) якість сімейних взаємин.

Насамперед, ми поставили за мету визначити соціальні характеристики сучасних сімей, в яких навчаються учнів початкових шкіл Барського району Вінницької області. Аналіз здійснювався у тісній співпраці із класними керівниками школи.

Так з'ясувалося, що загалом переважають: 1) за загальним складом – нуклеарні сім'ї; 2) за кількістю дітей – малодітні; 3) за наявністю нерідних дітей відсутні опікунські чи прийомні сім'ї; 4) за сімейним стажем переважають молоді сім'ї; 5) за типом главенства – демократичні; 6) за національним складом – однонаціональні; 7) за місцем проживання – вивчалися лише сільські сім'ї; 8) за рівнем матеріального достатку переважають малозабезпечені сім'ї; 9) за професійною діяльністю подружжя – робітничі; 10) за якістю сімейних взаємин – благополучні.

65 % – це малозабезпечені сім'ї, які характеризуються як благополучні з демократичним стилем спілкування. Але слід зауважити, що й відсоток неблагополучних сімей досить високий – 40 %. Це при тому, що 40 % сімей є ще молодими за сімейним стажем. Звісно, має насторожити, оскільки перед ними ще стоїть важливе завдання виховання дитини на досить великому проміжку часу. Тому педагог має подбати про забезпечення педагогічної просвіти батьків, які у цьому віці, переважно, мають бажання слухати і сприймати зауваження фахівців, займатися своїм самовдосконаленням як батьків.

Також слід зауважити, що низький рівень матеріальної забезпеченості є причиною того, що у сучасні сім'ї переважно є малодітними, і дуже часто, одnodітними. Зручним у виховній роботі вчителя є той факт, що сім'ї є переважно однонаціональними.

Ми вирішили з'ясувати і те, як батьки учнів здатні до формування особистості своїх дітей. Для цього ми провели тестування. Тестування передбачало визначити характер та рівень розвитку педагогічних умінь батьків.

Виявилось, що 83 % респондентів притаманний середній рівень розвитку здібностей до формування особистості своїх дітей. Тобто турбота про дитину для них – це найважливіше завдання. Вони мають здібності вихователя, але не завжди діють послідовно і цілеспрямовано. Іноді

ставляться до дитини занадто суворо, іноді – надто поступливо. Вони схильні до компромісів, які послаблюють ефективність виховання. Їм слід замислитися над своїми підходами до виховання, виробити чітку лінію поведінки.

Лише 15 % батьків володіючи високим рівнем розвитку педагогічних здібностей, прагнуть не тільки зрозуміти дитину, але й пізнати її, ставляться до неї з повагою, дотримуються прогресивних принципів виховання і постійної лінії поведінки.

2 % батьків властивий низький рівень розвитку педагогічних здібностей. Їм не вистачає знань чи бажання (а можливо, того й іншого), щоб допомогти дитині стати особистістю. Таким батькам варто подбати про рівень своїх психолого-педагогічних знань, а також звернутися за консультацією з питань родинного виховання до фахівців. Можливо, пояснюється невеликим їх сімейним стажем. Тому можна передбачити, що ситуація за певної цілеспрямованої роботи педагога та психологічної служби школи покращиться.

Як соціальний інститут сім'я виконує в суспільстві ряд функцій [1, с. 59]: 1) господарсько-економічну (планування сімейного бюджету, організація споживчої діяльності, ведення домашнього господарства та організація побуту сім'ї); 2) репродуктивну (продовження людського роду через народження дітей); 3) комунікативну (створення сприятливого сімейного мікроклімату, організація внутрішньо сімейного спілкування); 4) виховну (передача дорослими членами сім'ї соціального досвіду дітям); 5) рекреативну (організація вільного часу та відпочинку сім'ї, розвиток інтересів і потреб її членів); 6) психотерапевтичну (психологічна підтримка членів сім'ї в різних життєвих ситуаціях, створення доброзичливого емоційного клімату в сім'ї з метою відновлення фізичних та психічних сил членів родини, витрачених в різних стресових ситуаціях).

Ми також провели анкетування, метою якого було з'ясування поглядів самих батьків на проблему виховання дітей. В анкеті батькам було запропоновано наступні запитання:

– Яка з перерахованих функцій сім'ї є для Вас найважливішою (господарсько-економічна, репродуктивна, комунікативна, виховані, репродуктивна, психотерапевтична);

– Хто, на Вашу думку, є вирішальним у вихованні дитини: вчитель чи батьки, школа чи сім'я?;

– Перерахуйте основні, на Ваш погляд, педагогічні уміння, навички, здібності батьків для ефективного виховання дітей.

Як бачимо, попри те, що батьками найважливішою вбачається така функція сім'ї як виховання, не останньою визнаються і рекреативна та господарсько-економічна функції, що, на нашу думку, і є причиною того, що виховання дітей в окремих сім'ях не завжди повноцінне та успішне. А те, що психотерапевтичній та комунікативній функціям надається найменше переваги, пояснює низький рівень психологічної захищеності в

сучасних сім'ях, проблеми у взаємостосунках між членами родини.

Досить необ'єктивними виявилися результати відповідей на друге запитання. Батьки визнають, що саме вони мають найбільший вплив на виховання своїх дітей та становлення їх як особистостей, що не в повній мірі ідентичне попереднім результатам. Можемо припустити, що на практиці усе закінчується на цьому усвідомленні, але далеко не усі це здійснюють, принаймні повноцінно. Але, щоб визначити об'єктивні причини такого явища, варто провести відповідні додаткові дослідження.

Також респондентами були визначені педагогічні уміння, навички, здібності батьків для ефективного виховання дітей, брєде яких: вихованість, терплячість, любов, повага, взаєморозуміння, ввічливість, організованість, обізнаність у справі виховання, різносторонність, ерудованість, доброта, порядність, чесність, взаєморозуміння, чемність, сучасність, об'єктивність, вимогливість, міра в опіці, вміння знайти підхід, людяність, взаєморозуміння, уміння переконувати, вміння поєднати покарання з заохоченням, вміння спілкуватися з дітьми, турботливість, комунікативність, вміння поводитися в різних ситуаціях, інтуїтивність, витримка, послідовність, вміння показати приклад.

Загалом, виконавши наше наукове дослідження, ми дійшли певних висновків. Як результат, з усього вище сказаного ми можемо зробити висновок, що у досвіді виховання дітей сучасної сім'ї є певні проблеми, вирішення яких має бути першочерговим завданням самих батьків, вчителя та школи загалом.

Все це зумовлює потребу по-новому підійти до проблеми сім'ї і виховання в ній дітей, її зв'язків з соціальним середовищем, осмислення історичного досвіду української родини та формування, відповідно, в ній оригінальної й самобутньої педагогіки, освоєння й розвитку цієї педагогіки всіма наступними поколіннями українського народу.

Список використаних джерел

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах та таблицях: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
 2. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник. – 4-те вид., доповнене, 2003. – 615 с.
- Постовий В. Г. Сім'я і родинне виховання: концепція // Рідна школа. – 1996. – № 11–12. – С. 15–24.